

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra germanistiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Problematické jevy ve výslovnosti německých literárních pojmů

českými mluvčími

Problems in the pronunciation of the German literary concepts

by Czech speakers

Marie Moravová

Vedoucí práce: PhDr. Pavla Nečasová, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Dějepis a Německý jazyk se zaměřením na vzdělávání

Praha 2017

Prohlašuji, že jsem předloženou bakalářskou práci vypracovala samostatně a veškerou literaturu a další podkladové materiály, které jsem použila, uvádím v seznamu použité literatury.

V Praze dne 7. 7. 2017

Marie Moravová

Na tomto místě bych chtěla poděkovat především své vedoucí práce
PhDr. Pavle Nečasové, Ph.D. za její cenné rady a připomínky při zpracování této
práce. Zároveň děkuji své rodině za podporu během mého studia na Pedagogické
fakultě Univerzity Karlovy.

ANOTACE

Tato bakalářská práce se zabývá výslovností německých literárních pojmů českými rodilými mluvčími. Teoretická část s pomocí odborné literatury popisuje český a německý hláskový systém, poté je provedena jejich komparace, v jejímž rámci jsou popsány problematičké jevy, se kterými se čeští mluvčí setkávají. Praktická část obsahuje analýzu 15 vybraných literárních pojmů spolu s výsledkem získaných nahrávek studentů. Poslední část práce se věnuje zvoleným nejčastějším možným obtížím a obsahuje také doporučení, jak těmto obtížím předcházet.

KLÍČOVÁ SLOVA

český a německý hláskový systém, literární pojmy, problémy ve výslovnosti, akustická analýza

ANNOTATION

This bachelor thesis deals with pronunciation of German literary terms by Czech native speakers. The theoretical part, with the help of specialized literature, describes the Czech and German spelling system and then compares them, describing the problematic phenomena encountered by Czech speakers. The practical part contains an analysis of 15 selected literary terms together with the results of the student recordings. The last part of the thesis deals with selected most common possible difficulties and also contains recommendations on how to prevent these difficulties.

KEYWORDS

Czech and German phonic system, literature terms, problems with pronunciation, acoustic analysis

OBSAH

ÚVOD	7
1 TEORETICKÁ ČÁST	9
1.1 CHARAKTERISTIKA ZÁKLADNÍCH POJMŮ.....	9
1.2 HLÁSKOVÝ SYSTÉM ČESKÉHO A NĚMECKÉHO JAZYKA.....	10
1.2.1. Vokály německého jazyka.....	10
1.2.2. Diftongy německého jazyka.....	12
1.2.3. Konsonanty německého jazyka.....	14
1.2.4. Vokály českého jazyka.....	17
1.2.5. Diftongy českého jazyka.....	19
1.2.6. Konsonanty českého jazyka.....	20
1.3 POROVNÁNÍ ČESKÉHO A NĚMECKÉHO HLÁSKOVÉHO SYSTÉMU.....	25
2 PRAKTICKÁ ČÁST	30
2.1 ANALÝZA LITERÁRNÍCH POJMŮ.....	31
2.1.1. das Altertum ['altɛtu:m].....	31
2.1.2. die Ballade [ba'la:də].....	32
2.1.3. die Elegie [ele'gi:].....	32
2.1.4. die Figur [fi'gu:r].....	33
2.1.5. das Gedicht [gə'diçt].....	34
2.1.6. die Komödie [ko'mø:djə].....	35
2.1.7. die Legende [le'gɛndə].....	36
2.1.8. das Märchen ['mɛ:vçən].....	37
2.1.9. die Metapher [me'tafɐ].....	38
2.1.10. die Metonymie [metony'mi:].....	39
2.1.11. die Poesie [poe'zi:].....	40

2.1.12.	der Realismus [rea'lismos].....	41
2.1.13.	der Symbolismus [zymbo'lismos].....	42
2.1.14.	die Synekdoche [zy'nekdoxe].....	43
2.1.15.	die Tragödie [tra'gø:djə].....	44
2.1.16.	Slovní přízvuk.....	45
2.2	DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ	46
2.3	ZÁVĚR	48
3	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	49
4	SEZNAM TABULEK A OBRÁZKŮ.....	51

ÚVOD

Ve své bakalářské práci se zaměřuji na problematiku výslovnosti vybraných německých literárních pojmů u českých rodilých mluvčích. Za cíl bakalářské práce jsem si stanovila zjištění stavu výslovnostních dovedností studentů gymnázia s odlišnou jazykovou úrovní, mírně a středně pokročilých studentů, aby bylo možné porovnat, zda se správná výslovnost zvyšuje s počtem let, během kterých se studenti jazykem zabývají.

V publikaci *Fonetiky a fonologie v přípravném vzdělávání učitelů* Pavla Nečasová uvádí, že „*při posuzování role osvojování výslovnosti v procesu učení se cizímu jazyku můžeme vycházet z požadavku J. Veselého (1989/1990, s. 193) na princip komplexnosti jazykových prostředků při výuce cizích jazyků, který tvrdí, že ovládnutí všech těchto prostředků (lexikální, gramatické, fonetické, grafické a pravopisné) je nezbytné pro ústní a písemnou formu komunikace v cizím jazyce.*“¹

První, teoretická část, nejprve stručně charakterizuje základní avšak nezbytné pojmy – fonetiku, fonologii a foném. Dále se v ní věnuji českému a německému hláskovému systému a jejich komparaci. Ačkoliv se rozdílly nemusí na první pohled jevit jako příliš velké, ve skutečnosti se jedná o větší množství odlišností, na které je nutné si při výslovnosti dávat pozor a které je třeba mít na paměti již od počátku výuky německého jazyka.

Jak uvádí Maroušková a Schmidt „*obtíže při osvojování zvukové podoby cizího jazyka pramení z toho, že ji vnímáme a napodobujeme na základě návyků zakořeněných při percepci a produkci mateřského jazyka. Stejně tak v oblasti vlastní produkce zvukové podoby němčiny nahrazujeme při nácviu německé výslovnosti fonologické prvky a jejich fonetickou realizaci fonologickými elementy vžitými v mateřštině. Tato substituce cizích fonologicko-fonetických prvků prvky mateřského jazyka je pramenem*

¹ *Fonetika a fonologie v přípravném vzdělávání učitelů*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3554-5.

*tzv. typických chyb výslovnosti, které mohou mnohdy ztěžovat nebo i znemožňovat dorozumění s rodilými mluvčími.*²

V praktické části jsou nejprve rozebrány literární pojmy, jejichž správnou či chybnou výslovnost analyzuji na základě pořízených nahrávek.

Základní metodou pro výzkum bude tedy sluchová analýza nahrávek cíleně vybraných literárních pojmů, doplněna o dotazník zaměřující se na délku studia německého jazyka, či na fakt, zda dotyčný znal všechny literární pojmy. V poslední části dotazníku mají studenti možnost subjektivně zvolit nejhůře a nejlépe vyslovitelné pojmy, se kterými se v rámci analýzy setkali.

Veškeré získané poznatky jsou dále statisticky zpracovány do přehledných grafů, které by měly jasně ukázat především na míru úspěšnosti studentů při vyslovování zvolených literárních pojmů.

² MAROUŠKOVÁ, Marie SCHMIDT, Marek. *Jak správně vyslovovat němčinu: příručka německé výslovnosti pro české učitele němčiny: studijní opora pro kombinované studium učitelství německého jazyka*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, Pedagogická fakulta, 2005. ISBN 80-7044-671-4. s. neuv.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 CHARAKTERISTIKA ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Fonetika se zabývá výkladem zvukové stránky řeči a jejích elementárních jednotek, tedy hlásek, které nazýváme fóny.³ Podle definice Krčmové se jedná o jazykovědnou disciplínu „zabývající se materiální stránkou zvukových výrazových prostředků jazyka, a to jak na nezobecněné úrovni poznání a popisu mechanismu vzniku řeči, její akustické stavby a percepce zvukového signálu sluchem, tak na zobecněné úrovni hlásek a prozodických prostředků, které jsou využívány v daném komunikačním společenství.“⁴

Fonetika zkoumá celek konkrétních artikulačních, akustických a auditivních vlastností možných hlásek všech jazyků. Tím se také liší od fonologie, která představuje nauku o způsobech využívání zvukového materiálu v jazyce.

Základní jednotkou fonologie je foném. Tímto termínem chápeme zvukový prostředek, který slouží k odlišení morfémů, slov a tvarů slov téhož jazyka s různým významem (lexikálním či gramatickým). Odlišuje se od jiných fonémů stejného jazyka přinejmenším jednou fonologickou rozlišovací vlastností. Množství těchto jednotek, které samy význam nemají, ale jsou takřkajíc stavebními kameny jednotek vyšších, je poměrně malé a v dané době je v jazyce konečné, z jejich kombinací vytvářených podle zákonitostí konkrétního jazyka se však vytvářejí všechny výrazy daného jazyka.

Pro současnou češtinu lze určit např. 39 fonémů, 13 vokalických (vokály a diftongy) a 26 konsonantických. Německý jazyk je ve svém rozdělení rozvětvenější a komplikovanější.

³ ŠÍŠKA, Zbyněk. *Fonetika a fonologie*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. ISBN 80-244 1044. 3. s. neuv.

⁴ KRČMOVÁ, Marie. *Fonetika a fonologie: zvuková stavba současné češtiny*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1376-1. s. 27.

1.2 HLÁSKOVÝ SYSTÉM ČESKÉHO A NĚMECKÉHO JAZYKA

Hlásky a jejich spojování nejsou v žádném jazyce totožné, vždy však platí některé obecné zásady. Ve všech jazycích tvoří jádro slabiky samohlásky (vokály). Hlásky, které se k nim mohou připojovat, jsou nazývány souhláskami (konsonanty). V německém jazyce ovšem tvoří jádro slabik také slabičné konsonanty.

Třídění souhlásek a samohlásek je většinou postaveno na neschopnosti souhlásek utvořit slabiku samy. Další možností je zdůraznění jiných aspektů rozdílnosti. „*Při zdůraznění artikulačních rozdílů - u vokálů vytvoření dutin, uvolnění průchodu výdechovému proudu, u konsonantů vytvoření překážek, zúžení nebo uzavření - došlo na třídění vokálů jako „otvíračů“ (Mundöffner) a „zavíračů“ (Mundschließer). Při zdůraznění akustických rozdílů se charakterizují vokály jako tónové, konsonanty jako šumové.*“⁵

1.2.1. Vokály německého jazyka

Jak uvádí Machač (2008, str. 18) německý vokalický systém je bohatší než český a najdeme v něm 16 zvukově odlišných vokalických prvků, jejichž artikulace se liší zejména polohou jazyka a rtů.

Zvolila jsem rozdělení uváděné Marouškovou a Schmidtem (2005, str. neuv.) a to dle následujících sedmi kritérií:

- a) podle horizontálního posunu jazyka:
 - přední vokály – [i:], [ɪ], [y:], [ʏ], [e:], [ɛ], [ɛ:], [ø:], [œ]
 - střední vokály – [a], [ä], [ə], [ɐ]
 - zadní vokály – [ü], [ʊ], [o:], [ɔ]
- b) podle vertikálního posunu jazyka:
 - vysoké vokály – [i, ɪ, y, ʏ, u, ʊ]
 - středové vokály – [e, ɛ, ɛ:, ə, o, ɔ, ø, œ]
 - nízké vokály – [a, a:]

⁵ ROMPORTL, Milan. *Základy fonetiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. s. 39

c) podle zaokrouhlení rtů:

- zaokrouhlené vokály – [ø], [y], [ʏ], [ʊ], [œ], [ɔ], [u], [o]
- nezaokrouhlené vokály - [i], [ɪ], [e], [ɛ], [ɛ:], [ɐ], [ə]

d) podle kvantity:

- krátké vokály – [i, ɪ, y, ʏ, u, ʊ]
- dlouhé vokály – [e, ɛ, ɛ:, ə, o, ɔ, ø, œ]
- polodlouhé vokály – [a, a:]

Při dělení vokálů dle kvantity zároveň platí, že v přízvučných slabikách jsou zavřené vokály většinou také dlouhé a otevřené vokály jsou zároveň krátké. V nepřízvučných slabikách jsou vokály nejčastěji krátké.

e) podle stupně napjatosti:

- otevřené vokály – [ɪ], [ʏ], [ɛ], [œ], [ɔ], [ʊ]
- zavřené vokály – [i:], [y:], [e:], [ø:], [u:], [o:]

f) podle přízvučnosti:

- přízvučné vokály
- nepřízvučné vokály

g) podle účasti rezonance dutiny nosní:

- ústní vokály – většina vokálů
- nosové vokály – především v cizích slovech francouzského původu (Chance [ã])

Tabulka 1: Přehled vokálů německého jazyka

	přední	střední	zadní
vysoké	i: y: ɪ ʏ		u:
středové	e: ø: ɛ ɛ: œ	ə ɐ	o: ɔ
nízké		a ʌ:	

Zdroj: MACHAČ, Pavel: *Výslovnost němčiny: poznámky z teorie a cvičení. 2.*, přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1568-4. s. 19.

1.2.2. Diftongy německého jazyka

Diftongy sestávají ze dvou částí a mají klouzavý charakter. Tyto dvojhlásky se vždy skládají z kombinace otevřeného a zavřeného vokálu náležejícího do jedné slabiky. Přízvuk nese dominující první vokál, druhý se blíží polovokálu a je vyslovován redukovane. Svou hodnotou odpovídají německé diftongy dlouhým vokálům.

Český hláskový systém obsahuje pouze jeden diftong *ou*, který je typem pevné dvojhlásky.

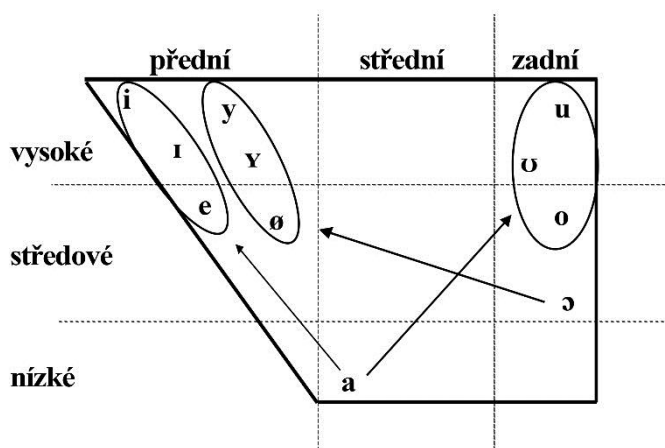
V němčině jsou vyslovovány následující diftongy:

- a) Diftong [ai] – obvykle označovaný grafémy *ei*, *eih*, *ai*, *ey*, *ay* a při jeho tvoření vycházíme z postavení pro artikulaci krátkého *a* do pozice *e* až *i*. V češtině tento diftong nenajdeme, nicméně je připodobňován k českému *aj*, tedy spojení vokálu s konsonantem, a proto často chybně vyslovován českými mluvčími.
- b) Diftong [au] – označuje se grafémy *au*, *auh* a v cizích slovech také *ou*, *ow*. Při artikulaci přecházíme od *a* k uzavřenému vokálu *o*. Jedná se o spojení vokálů, které se objevuje i v češtině

(auto), proto dělá českým mluvčím nejmenší problémy. Rozdíl ve výslovnosti je zde ale nutný, v češtině jde o pevné spojení s vokálem *u*, v němčině se tomuto vyznění vyhýbáme.

- c) Diftong [ɔy] – značený grafémy *eu*, *äu* a v některých případech také *oi* a *oy*. Jde o spojení vokálů *e*, *ä*. Při výslovnosti přecházíme od krátkého otevřeného *o* k uzavřenému *ø*, velmi důležitým rysem tohoto diftongu je zaokrouhlenost. Ani tento diftong nemá český ekvivalent a při jeho výslovnosti se nesmí zaměnit se spojením *oj*. K chybám ve výslovnosti dochází také nedostatečnou labializací, která stírá rozdíl mezi diftongy *ɔy* a *ai*.⁶

Tabulka 2: Přehled diftongů německého jazyka

Zdroj: MACHAČ, Pavel: *Výslovnost němčiny: poznámky z teorie a cvičení. 2.*, přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1568-4. s. 23.

⁶ KOVÁŘOVÁ, Alena. *Úvod do fonetiky a fonologie němčiny*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3263-4. s. 21-22.

1.2.3. Konsonanty německého jazyka

„Při artikulaci souhlásek vytvářejí mluvidla překážku výdechovému proudu. Třením o tuto překážku nebo jejím zrušením pak vzniká šum charakteristický pro souhlásky.“⁷

Následující podrobný popis klasifikace konsonantů vychází především z dělení, které uvádí Maroušková a Schmidt (2005, str. neuv.).

1.2.3.1. Dělení konsonantů podle způsobu artikulace

Způsob artikulace konsonantů je určován překážkou a jejím způsobem, kterým se postaví do cesty výdechovému proudu.

- a) závěrové konsonanty – nazývané též ražené, kdy mluvidla utvoří závěr, který je rozražen [p, b, t, d, k, g, m, n, ŋ]
- b) úžinové konsonanty – třené konsonanty, při jejichž výslovnosti mluvidla vytvoří úžinu, o jejíž stěny se tře výdechový proud a vzniká tak třecí šum, tyto vokály lze dále rozdělit na:
 - vlastní úžinové konsonanty – [f, v, s, z, ç, x]
 - bokové konsonanty – laterály [l]
 - kmitavé konsonanty – nazývané též vibranty [ʀ]
- c) polozávěrové konsonanty – afrikáty, kde závěr trvá velmi krátce a přechází v úžinu vytvořenou většinou tímž artikulačním orgánem [pf, ts, tʃ]

⁷ MAROUŠKOVÁ, Marie SCHMIDT, Marek. *Jak správně vyslovovat němčinu: příručka německé výslovnosti pro české učitele němčiny: studijní opora pro kombinované studium učitelství německého jazyka*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, Pedagogická fakulta, 2005. ISBN 80-7044-671-4. s. neuv.

1.2.3.2. Dělení konsonantů podle místa artikulace

Místo artikulace je určeno orgánem, kde se artikulace realizuje.

- a) retné konsonanty – označované jako labiály, kdy je překážka postavená do cesty výdechovému proudu tvořena pomocí rtů, dělí se na:
 - retoretné konsonanty – bilabiály, kdy jsou činné oba rty
[p, b, m]
 - retozubné konsonanty – labiodentály, kdy se zuby opírají o spodní ret [f, v]
- b) zubodásňové konsonanty – nazývané též alveodentály, tvořené špičkou jazyka opírajícího se o oblast horních zubů a dásňový výstupek [t, d, n, l, r, ʀ, s, z, ts, ʃ, ʒ, tʃ, dʒ], Duden (2005, s. 46) uvádí též konsonanty anglicko-německé [θ, ð]
- c) předopatrové konsonanty – palatály, tvořící se hřbetem jazyka proti tvrdému patru [ç, j]
- d) zadopatrové konsonanty – veláry, které jsou tvořeny zadní částí hřbetu jazyka proti měkkému patru [k, g, ŋ, x]
- e) čípkové konsonanty – uvuláry, artikulované spoluprací zadní části hřbetu jazyka a čípku, do této podskupiny řadíme laryngály, tedy hrtanové konsonanty [ʔ, h]

1.2.3.3. Dělení konsonantů podle účasti dutiny nosní na artikulaci

Následující rozdělení vychází ze skutečnosti, že při artikulaci některých konsonantů může dojít k poklesu měkkého patra a zapojení nosní dutiny.

- a) nosní konsonanty – nazývané nazály, kdy je nosní dutina zapojena při artikulaci a průchod výdechového proudu ústní dutinou je blokován [m, n, ŋ]
- b) ústní konsonanty – mezi orální konsonanty patří všechny ostatní konsonanty, výdechový proud při jejich artikulaci vychází pouze dutinou ústní

1.2.3.4. *Dělení konsonantů podle napjatosti*

Podle napjatosti, tj. rozdílu v síle a intenzitě činnosti hlasivek, se konsonanty dělí na:

- a) napjaté konsonanty – tzv. fortisové [p, t, k, f, s]
- b) nenapjaté konsonanty – tzv. lenisové [b, d, g, v, z]

1.2.3.5. *Dělení konsonantů podle znělosti*

Pro znělé konsonanty je v německém jazyce typická nenapjatost mluvidel, pro neznělé naopak jejich napjatost. Konsonanty shodující se ve způsobu i místě artikulace označujeme jako párově. Tyto páry se odlišují pouze svou znělostí, napjatostí a aspirací. Nepárové konsonanty jsou vždy znělé.

- a) znělé konsonanty – [b, d, g, v, z]
- b) neznělé konsonanty – [p, t, k, f, s]

1.2.3.6. *Dělení konsonantů podle přítomnosti aspirace*

- a) aspirované konsonanty – nazývané též přidechované, např. v některých pozicích (p, t, k)
- b) neaspirované konsonanty – všechny ostatní konsonanty

Tabulka 3: Přehled konsonantů německého jazyka

konsonantické segmenty v němčině	bilabiální	labio-dentální	alveolární	post-alveolární	palatální	velární	uvulární	glotální
exploziv	p b		t d			k g		ʔ
frikativ		f v	s z	ʃ ʒ	ç j	x	χ ʁ	h
afrikáty	pf		ts	tʃ dʒ				
nazály	m	ɱ	n			ŋ		
vibranty			r ʀ				ʀ	
laterály			l					

Zdroj: MACHAČ, Pavel: *Výslovnost němčiny: poznámky z teorie a cvičení*. 2., přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1568-4. s. 47.

1.2.4. Vokály českého jazyka

Pro český jazyk má podle Romportla (1973, s. 21) význam třídění vokálů podle následně uvedených kritérií, jimiž jsou poloha jazyka, účasti rtů, výška formantů a délka jejich trvání.

1.2.4.1. Třídění vokálů podle horizontálního posunu jazyka

- a) přední vokály – [i, í, e, é]
- b) střední vokály – [a, á, /y, ý/]
- c) zadní vokály – [o, ó, u, ú]

1.2.4.2. Třídění vokálů podle vertikálního posunu jazyka

- a) vysoké vokály – [i, í, u, ú, /y, ý/]
- b) středové vokály – [e, é, o, ó]
- c) nízké vokály – [a, á]

Toto třídění lze zobrazit v tzv. vokalickém trojúhelníku, který znázorňuje jak třídění podle horizontálního, tak vertikálního posunu jazyka.

1.2.4.3. Třídění vokálů podle účasti rtů

Podle labializace, tedy zaokrouhlení rtů, dělíme vokály na nezaokrouhlené [a, á, i, í, e, é] a zaokrouhlené [o, ó, u, ú].

1.2.4.4. Třídění vokálů podle výšky formantů

Při tomto rozdělení rozlišujeme podle absolutní výšky oblastního ústního formantu vokály na hluboké [o, ó, u, ú], střední [a, á] a vysoké [e, é, i, í]. Toto třídění není shodné s vokalickým trojúhelníkem, neboť nerozhoduje výška polohy jazyka v ústech, ale právě výška formantu, tj. tónu tvořícího akustický základ hlásky.

1.2.4.5. Třídění vokálů podle délky trvání

a) krátké vokály – [a, e, i, o, u]

– délka trvání se pohybuje v rozmezí 0,08 – 0,12 s

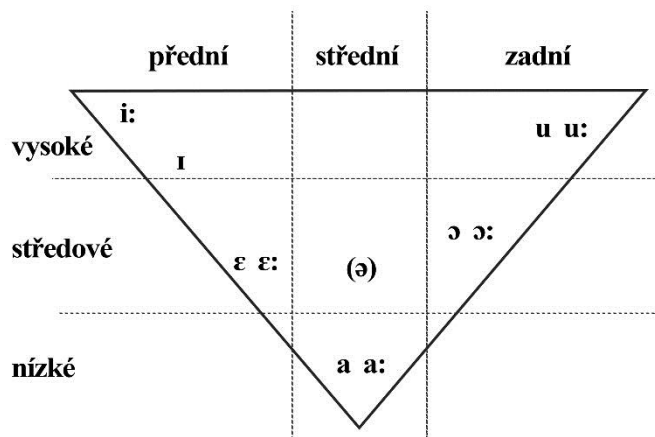
b) dlouhé vokály – [á, é, í, ó, ú]

– jejich délka trvání se pohybuje v rozmezí 0,17 – 0,24 s

Dělení vokálů na ústní a nosové není v českém jazyce možné, neboť jsou všechny znělé a ústní. Neuplatňujeme ani dělení na napjaté a nenapjaté, jelikož české vokály jsou nenapjaté. Výjimku tvoří vokály artikulované velmi výrazně a energickou činností veškerého mluvícího svalstva, které se projevuje zejména na jazyku a rtech.⁸

⁸ ROMPORTL, Milan. *Základy fonetiky*. Praha: SPN, 1973. s. 22.

Tabulka 4: Přehled vokálů českého jazyka

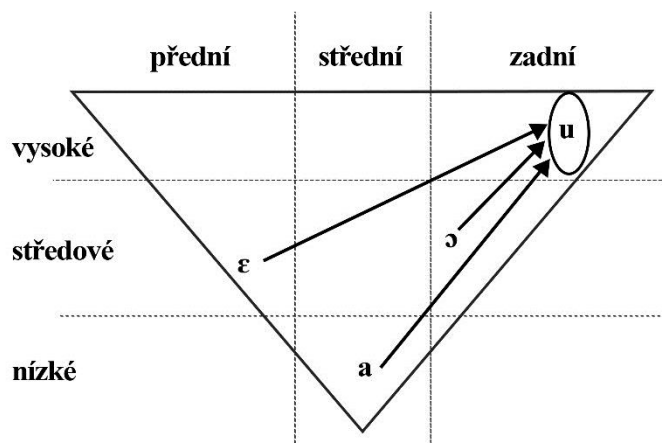

Zdroj: MACHAČ, Pavel: *Výslovnost němčiny: poznámky z teorie a cvičení. 2.*, přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1568-4. s. 18.

1.2.5. Diftongy českého jazyka

Diftong, nazývaný také dvojhhláska, je spojení dvou vokálů v jedné slabice. Vokál tvořící základ diftongu, a tím i slabiky, je otevřenější, druhý vokál je uzavřenější a neslabičný. Podle pořadí obou vokálů můžeme rozlišit diftongy vzestupné (staročeské *ie*) a sestupné [ou, au]. České diftongy se všechny řadí mezi sestupné. Spisovná čeština obsahuje pouze diftong *ou*, nicméně v cizích slovech se vyskytuje též *au* a *eu*.

Tabulka 5: Přehled diftongů českého jazyka

Zdroj: MACHAČ, Pavel: *Výslovnost němčiny: poznámky z teorie a cvičení. 2.*, přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1568-4. s. 22.

1.2.6. Konsonanty českého jazyka

České konsonanty můžeme dělit ze dvou hledisek. Klimeš uvádí, že jedním z nich je artikulační hledisko a druhým je akusticko-auditivní hledisko. Při třídění z artikulačního hlediska si kromě místa a způsobu artikulace všímáme též činnosti hlasivek, artikulujícího orgánu a účasti nosní dutiny. Druhé hledisko, kdy různý způsob artikulace způsobuje, že vznikají rozmanité, vzájemně odlišné šумы, které působí různým akustickým dojmem. Konsonanty českého jazyka pak dělíme následujícím způsobem.⁹

1.2.6.1. Třídění konsonantů podle místa artikulace

Místo artikulace je určeno orgánem, kde se artikulace realizuje.

- a) obouretné konsonanty – nazývané bilabiální, činné jsou oba rty [p, b, m]
- b) retozubné konsonanty – labiodentální, kdy se horní zuby opírají o spodní ret
[f, v]
- c) dásňové konsonanty – alveolární, dále dělíme do tří skupin:
 - zubodásňové konsonanty – [t, d, n, c, dz]
 - předodásňové konsonanty – [t, d, n, c, dz, s, z, l, r, ř]
 - zadodásňové konsonanty – [š, ž, č, dž]
- d) tvrdopatrové konsonanty – palatální, při kterých se jazyk opírá o tvrdé patro
[t', d', ň, j]
- e) měkkopatrové konsonanty – velární, kdy se jazyk opírá o měkké patro [k, g, ch]
- f) hrtanové konsonanty – laryngální, zvuk vzniká v oblasti hlasivkové štěrbině
[h]

⁹ KLIMEŠ, Lubomír. *Česká fonetika. Učební texty vysokých škol*. Pedagogická fakulta, Plzeň, 1983. s. 25.

g) čípkové konsonanty – též uvulární, kdy se jedná o individuální variantu fonému *r*

1.2.6.2. Třídění konsonantů podle způsobu artikulace

Konsonanty rozeznáváme podle způsobu, jakým je stavěna překážka do cesty výdechovému proudu.

a) závěrové konsonanty – tzv. okluzívy, při kterých je výdechový proud zcela zastaven překážkou

- závěrové ústní – [p, b, t, d, tʰ, dʰ, k, g]
- závěrové nosní – [m, n, ŋ, ŋ]
- polozávěrové – tzn. s překážkou přecházející v úžinu [c, č, dz, dž]

b) úžinové konsonanty – konstriktivy, kdy je během celé artikulace aktivní určitý typ úžiny [f, v, s, z, š, ž, j, ch, h]

c) bokové konsonanty – laterály, při kterých výdechový proud prochází po obou stranách jazyka dotýkajícího se patra [l]

d) kmitavé konsonanty – tzv. vibranty, výdechový proud je opakovaně zmenšován a zvětšován [r, ř]

1.2.6.3. Třídění konsonantů podle činnosti hlasivek

Podle účasti či neúčasti hlasivkového tónu dělíme konsonanty na:

a) znělé konsonanty – jejich tvoření je spojeno s artikulační činností hlasivek, zněním hlasu [b, v, z, ž, d, dz, dž, d, g, ɣ, ř, r, l, j, m, n, ŋ, n, h]

b) neznělé konsonanty – bez hlasového doprovodu, tedy pouze šumy [p, f, s, š, t, c, č, tʰ, k, ch]

- párové konsonanty – odlišeny znělou a neznělou variantou
- nepárové konsonanty – též jedinečné, kdy existuje pouze jedna varianta [r, l, m, n, ň, j, ŋ]

1.2.6.4. Třídění podle artikulačního orgánu

a) retné konsonanty

- obouretné konsonanty – [p, b, m]
- retozubné konsonanty – [f, v]

b) hlasivkové konsonanty – tzv. glotální [h]

c) čípkové konsonanty – uvulární, individuální varianta fonému *r*

d) jazyčné konsonanty – lingvální – všechny ostatní konsonanty

1.2.6.5. Třídění konsonantů podle účasti nosní dutiny

Podle toho, zda se při artikulaci spustí měkké patro s čípkem, dělíme na konsonanty:

a) nosní – tzv. nazální [m, n, ň, ŋ]

b) ústní – orální, všechny ostatní konsonanty

1.2.6.6. Třídění konsonantů z hlediska akusticko-auditivního

Odlišný způsob artikulace způsobuje vznik vzájemně odlišných šumů, které působí i různým akustickým dojmem. Z hlediska sluchového dojmu dělíme konsonanty následujícím způsobem:

a) ražené konsonanty – tzv. explozivy, kdy při překonání závěru vzniká šum [p, b, t, d, t', d', k, g]

b) třené konsonanty – frikativy, při kterých je po celou dobu trvání artikulace doprovázena třecím šumem [f, v, s, z, š, ž, j, ch, h]

- c) polosykové konsonanty – afrikáty, během jejich artikulace je třecí šum
uplatňován pouze částečně [c, č, dz, dž]
- d) měkké konsonanty – palatály, během jejich artikulace se objevuje třecí šum
o vysoké frekvenci [t', d', ň, j, l]
- e) sykavé konsonanty – sibilanty, během jejich artikulace se objevuje sykavý
šum [s, z, š, ž]
- f) nosové konsonanty – nazály, ústní šum doprovází během jejich artikulace
znění nosních dutin [m, n, ň, ŋ]
- g) hrčivé konsonanty – vibranty, jejich znakem je pravidelné tlumení
výdechového proudu [r, ř]
- h) sonorní konsonanty – sonanty, během jejich artikulace hlasivkový tón má
převahu nad šumem [r, l, m, n, ŋ]
- i) dyšné konsonanty – tzv. spirantní, během jejichž artikulace je silně
uplatňován výdechový proud [h]¹⁰

Kavka zmiňuje další skupiny, kdy jsou konsonanty klasifikované z hlediska artikulujícího orgánu. Do té řadí konsonanty retné, jazyčné, hlasivkové, dorsální, apikální, radikální, koronální a kakuminální.

Dále Kavka dělí konsonanty z hlediska sluchového dojmu na ražené, třené, plynné, hrčivé konsonanty, afrikáty a sykavky.

Poslední uváděnou skupinou jsou konsonanty klasifikované z hlediska účasti resp. neúčasti hlasu, kam řadí konsonanty znělé a neznělé.¹¹

¹⁰ KLIMEŠ, Lubomír. *Česká fonetika. Učební texty vysokých škol*. Pedagogická fakulta, Plzeň, 1983. s. 31.

¹¹ KAVKA, Stanislav. *Fonetika a fonologie*. Ostravská univerzita, Ostrava, 1994. ISBN 80-7042-403-6. s. 29-30.

V následující tabulce nalezneme přehledně vyobrazené všechny výše zmíněné konsonanty:

Tabulka 6: Přehled konsonantů českého jazyka

konsonantické segmenty v češtině	bilabiální	labio-dentální	alveolární	post-alveolární	palatální	velární	uvulární	glotální
explozivny	p b		t d		c ɟ	k g		ʔ
frikativy		f v	s z	ʃ ʒ		x ɣ		ɦ
afrikáty			(tʃ) (dʒ)	(tʃ) (dʒ)				
nazály	m	ɱ	n		ɲ	ŋ		
vibranty			r ɾ	ɹ ɻ				
aproximanty					j			
laterály			l					

Zdroj: MACHAČ, Pavel: *Výslovnost němčiny: poznámky z teorie a cvičení. 2.*, přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1568-4. s. 46.

1.3 POROVNÁNÍ ČESKÉHO A NĚMECKÉHO HLÁSKOVÉHO SYSTÉMU

Při porovnávání českého a německého hláskového systému, z jejichž odlišností pramení chyby českých mluvčích, musíme brát v potaz artikulační báze, které má každý jazyk specifické a podle nichž tvoří hlásky. Artikulační báze zahrnují jak postavení řečových orgánů v klidové fázi, tak i při mluvení. „*Artikulační báze určitého jazyka určuje nejen komplex mluvních pohybů nutných k vytvoření hlásky, ale i soubor doplňujících artikulačních pohybů, jež charakter hlásek a jejich seskupení dokreslují.*“¹²

V německém jazyce dochází k velkému svalovému napětí řečových orgánů při tvoření hlásek a k velkému kolísání výdechového proudu. Tato skutečnost má za následek to, že přízvuk je mnohem silnější než v českém jazyce. Dalšími z následků jsou redukce nepřízvučných vokálů, tvrdý hlasový začátek, napětí, příděch nepřízvučných konsonantů a napjatá výslovnost dlouhých zavřených vokálů. V němčině lze také oproti češtině pozorovat větší činnost rtů. Hlasivky se na artikulaci v němčině nepodílejí tolik jako v češtině, takže německé znělé konsonanty jsou na mnohých místech méně znělé než v češtině.

Základní rozdíl mezi výslovností českého a německého jazyka spočívá tedy v odlišném přízvuku. Německý jazyk se charakterem svého přízvuku řadí do skupiny jazyků, kde přízvuk formuje celkovou podobu mluveného jazyka. V odborné německé terminologii je tento typ jazyků označován jako tzv. *akzentzählende Sprachen*. Naopak čeština patří k tzv. *silbenzählende Sprachen*.

Jedná se především o následující jevy, kde se oba jazyky zásadně odlišují:

němčina	čeština
- velmi silný přízvuk	- ne příliš důrazný přízvuk
- silný přízvuk způsobuje značnou redukci (někdy také zánik) nepřízvučných slabik	- nepřízvučné slabiky nejsou nikdy redukovány

¹² KOVÁŘOVÁ, Alena. *Výuka a nácvik výslovnosti jako součást předmětu německý jazyk*. Educoland. Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity. [online] Přístup z: <http://educoland.muni.cz/nemecky-jazyk-a-literatura/vymena-zkusenosti/vyuka-a-nacvik-vyslovnosti-jako-soucast-predmetu-nemecky-jazyk/b> [cit. 30.3.2016].

- přízvuk nese většinou první kmenová slabika (spojeno s významem slov)
- německý přízvuk má distinktivní funkci např: **A**ugust (jméno) x **A**ugust (srpen)
- přízvuk leží na první slabice
- český přízvuk nerozlišuje svým postavením význam slov¹³

To vše je třeba dostatečně zohlednit při výuce němčiny a dbát již od počátku na správný přízvuk studentů v jejich mluveném projevu.

Při srovnání vokálů českého jazyka s německým vycházíme z následujícího popisu Kavky a Klimeše.

„Oba systémy se zjevně liší počtem vokálů (významná je labializovaná řada předních vokálů v němčině) a také i tím, že téměř žádný ze srovnávaných vokálů není shodný v obou jazycích.“ (Kavka, 1994, s. 25).

Klimeš (1983, s. 19) popisuje deset vokálů českého jazyka s dělením na krátké a dlouhé s tím, že zatímco krátké samohlásky trvají 0,08 – 0,12 sekund, dlouhé jsou asi dvakrát delší, takže trvají zhruba 0,17 – 0,24 sekund. V němčině existuje vokálů nepoměrně více, a to dvacet tři. Důvodem takto zásadního rozdílu v počtu vokálů v obou jazycích je jejich kvalita.

Německý jazyk dělí vokály podle napjatosti, které v češtině zcela chybí. Podle tohoto kritéria má němčina dvanáct zavřených, tj. napjatých vokálů [e, e:, ö, ö:, i, i:, y, y:, o, o:, u, u:] a jedenáct otevřených vokálů [a, a:, v, ə, ε, ε:, oe, ɪ, ʏ, ʊ]. Rozdíl v otevřenosti a zavřenosti německých vokálů se promítá do mezinárodní fonetické abecedy, kde je vše rozlišeno různými znaky. V češtině je toto rozlišení nahrazeno grafémy.

Německý vokalický systém se odlišuje tzv. dvojí kvalitou vokálu jednoho typu, např. otevřeným a zavřeným e. V německém jazyce existuje úzké spojení mezi kvalitou a kvantitou jednotlivých vokálů. Většina dlouhých německých vokálů je zároveň zavřená. V českém jazyce je kvantita vokálů značená diakritickým znaménkem, a to

¹³ KOVÁŘOVÁ, Alena. *Výuka a nácvik výslovnosti jako součást předmětu německý jazyk*. Educoland. Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity. [online] Přístup z: <http://educoland.muni.cz/nemecky-jazyk-a-literatura/vymena-zkusenosti/vyuka-a-nacvik-vyslovnosti-jako-soucast-predmetu-nemecky-jazyk/b> [cit. 30.3.2016].

čárkou nad vokálem. V německém jazyce žádné takovéto značení nelze nalézt a správná výslovnost se odvozuje od morfologických příznaků, což je při učení cizího jazyka samozřejmě složitější varianta, která s sebou může přinášet komplikace. V případě dlouhých zavřených vokálů se jedná například o zdvojený vokál v téže slabice či spojení *ie*.

Další odlišností českého a německého jazyka je přítomnost labializovaných vokálů přední řady, v grafické podobě se jedná o vokály s přehláskou, které se vyskytují pouze v němčině. Existují celkem čtyři, a to *[oe]*, *[y]*, *[y:]*, *[ø:]*. Vokál *ä* je sice také přehlasovaný, avšak není labializovaný. Při výslovnosti těchto pro české mluvčí neznámých vokálů je třeba dávat velký důraz na zaokrouhlení rtů, které je pro jejich správnou výslovnost typické a nezbytné, aby nedošlo k záměně například labializovaného *ö* s nelabializovaným *e*.

Jednou z dalších odlišností je přítomnost redukovaných vokálů. V důsledku většího napětí mluvidel je silnější i přízvuk německých slov, tím pádem je více energie a výdechového proudu využito na hlásky v přízvučné slabice a u těch v nepřízvučné dochází k redukci. V nepřízvučné slabice a vždy bez přízvuku jsou vokály redukované *e* *[ə]* a vokalické *r* *[ɐ]*. Tyto vokály v češtině také zcela chybí, proto je pro české mluvčí jejich artikulace obtížná. Redukované *e* *[ə]* bývá zaměňováno s českým fonémem *e*, který je vyslovován otevřeně. Při špatné výslovnosti a tedy záměně těchto vokálů, stejně jako například vokálů labializovaného *ö* s nelabializovaným *e*, může dojít k celkovému pozměnění významu slova a poté k nedorozumění mezi mluvčími.

Další skupinou vokálů, které jsou z hlediska výslovnosti obtížné, jsou německé diftongy. V českém jazyce existují diftongy *[ou]*, *[au]*, *[eu]*. Spisovná čeština obsahuje pouze diftong *ou*, v cizích slovech pak nalezneme také *au* či *eu* (*auto*, *pneumatika*).¹⁴ Diftongy *[ai]*, *[ɔy]* se v českém jazyce vůbec nevyskytují, tudíž je jejich artikulace pro české mluvčí, jejichž rodným jazykem není němčina, problematická. Výslovnost německých vokálů musí být klouzavá, tedy přechod mezi oběma vokály v diftongu

¹⁴ KLIMEŠ, Lumír. *Česká fonetika: Určeno pro posl. 1. roč. učitelství VVP (všeobec. vzdělávacích předmětů)*. 3. přepracované vydání. Plzeň: Pedagogická fakulta, 1983. s. 20.

nesmí být znatelný. Jak bylo již dříve napsáno, nesmí se v artikulaci objevovat konsonant [j] a zároveň se nesmí zanedbat zaokrouhlenost vokálu [ɔ]. Jak uvádí Machač (2008, s. 23), pro správnou artikulaci bývá doporučován lehký dotyk špičky jazyka o zadní plochu dolních řezáků.¹⁵

Tabulka 7: Porovnání českých a německých vokálů

německé vokály:		české vokály:	
i	dlouhé	í	dlouhé
i	krátké	i	krátké
ü	dlouhé zaokrouhlené i	-	
ü	krátké zaokrouhlené i	-	
e	dlouhé zavřené	-	
ä	dlouhé otevřené	é	dlouhé
e	krátké	e	krátké
ö	dlouhé zavřené e	-	
ö	krátké zavřené e	-	
e	redukované	-	
a	dlouhé	á	dlouhé
a	krátké	a	krátké
o	dlouhé zavřené	ó	dlouhé
o	krátké	o	krátké
u	dlouhé	ú	dlouhé
u	krátké	u	krátké
r	tzv. vokalizované r	-	

Zdroj: KOVÁŘOVÁ, Alena. *Výuka a nácvik výslovnosti jako součást předmětu německý jazyk*.

Konsonanty českého jazyka jsou v některých případech shodné s konsonanty německého jazyka. Konkrétně se jedná o závěrové fonémy [b, d, g, p, t, k, ʔ]. Tyto konsonanty se v obou jazycích dělí na znělé [b, d, g] a neznělé konsonanty [p, t, k, ʔ]. Odlišnost obou skupin konsonantů je dána napětím. Znělé konsonanty [b, d, g] jsou nenapjaté, konsonanty neznělé jsou napjaté. Z tohoto důvodu jsou neznělé konsonanty [p, t, k] také přídechové. Přídech vzniká jako vedlejší produkt velkého svalového napětí při správně napjaté artikulaci. Při učení se výslovnosti těchto konsonantů je proto třeba dbát

¹⁵ MACHAČ, Pavel. *Výslovnost němčiny: poznámky z teorie a cvičení*. 2., přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1568-4. s. 18-20.

nejen na nácvik neznělosti, ale zároveň také na příděch.¹⁶

V případě českých a německých frikativ můžeme také říci, že se ve své podstatě shodují. „Rozdíly existují v oblasti palatální, kde se v češtině netvoří ζ (tzv. *Ich-Laut*). Kromě předojazyčného *r* existuje ještě zadopatrová varianta (velární) *R*, užívaná v některých oblastech Německa. V němčině není postalveolární [ʒ] skutečným párovým protějškem [ʃ] jako v češtině.“¹⁷

Mezi nazálami nalezneme shodně i odlišně vyslovované konsonanty. Artikulačně se v českém a německém jazyce neliší konsonant [m]. Nazála [n] se také neliší od českého protějšku. Velární [ŋ] se nikdy nevyskytuje na počátku slova, pouze ve středové či koncové pozici. Tento konsonant odpovídá českému ekvivalentu z hlediska tvoření i akustické podoby. V německém jazyce se však jedná o samostatný foném, v českém pouze o poziční variantu fonému *n* vznikající před *k* či *g* (banka, angrešt).¹⁸

¹⁶ MACHAČ, Pavel. *Výslovnost němčiny: poznámky z teorie a cvičení. 2.*, přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1568-4. s. 48-49.

¹⁷ MACHAČ, Pavel. *Výslovnost němčiny: poznámky z teorie a cvičení. 2.*, přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1568-4. s. 30.

¹⁸ KOVÁŘOVÁ, Alena. *Úvod do fonetiky a fonologie němčiny*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3263-4. s. 27-28.

2 PRAKTICKÁ ČÁST

Druhá část práce se zabývá analytickým zpracováním literárních pojmů a statistickou úspěšností jejich artikulace. Základní metodou výzkumného šetření je akustická analýza nahrávek literárních pojmů u studentů. Doplnkovou metodou je poté dotazník, který zjišťuje dobu, jakou se daný student německý jazyk učí, a zda si je vědom odlišností při výslovnosti českého a německého jazyka. Studenti mají také možnost subjektivně posoudit, jaký pojem pro ně byl nejhůře a nejlépe vyslovitelný.

Literární pojmy byly zvoleny z poskytnutých materiálů profesorů jindřichohradeckého gymnázia Gudrun Pecklové a Jana Fialy, kteří studenty připravují k maturitní zkoušce a jejichž práci jsem měla možnost během svých předešlých studií na gymnáziu sledovat. Pojmy jsou vybrány z jimi vytvořeného slovníčku pro účely semináře zaměřeného na literaturu německy mluvících zemí, který obsahuje literární epochy, literární žánry a básnické figury a tropy. Středoškolští studenti věnující se německému jazyku by tedy všechna analyzovaná slova měli velmi dobře znát.

Praktická část obsahuje 15 zvolených literárních pojmů, které jsou seřazeny nejprve abecedně kvůli přehlednější stavbě textu, a poté seskupeny do skupin problematických jevů vyskytujících se v daných slovech, kterým bude věnována zvýšená pozornost a které lze považovat u českých mluvčích za chyby nejčastější. Nejprve se zaměříme na analýzu samotných literárních pojmů, jejichž součástí je také sluchová analýza nahrávek dvou skupin studentů gymnázia ve 2. ročníku rozdělených dle jazykové úrovně do dvou skupin po deseti, tedy s mírně a středně pokročilou znalostí německého jazyka. Statistická úspěšnost skupin čítajících vždy deset studentů je pro přehlednost převedena do pruhových grafů.

Poslední podkapitola praktické části se věnuje zejména sumarizaci a zhodnocení nejčastějších chyb ve výslovnosti u dotazovaných studentů. Z pedagogického hlediska je důležité zmínit, jakým způsobem je možné výslovnost zlepšovat a vyvarovat se chyb. Při tomto doporučení budeme vycházet z odborné literatury.

2.1 ANALÝZA LITERÁRNÍCH POJMŮ

2.1.1. *das Altertum* ['altɛtu:m]

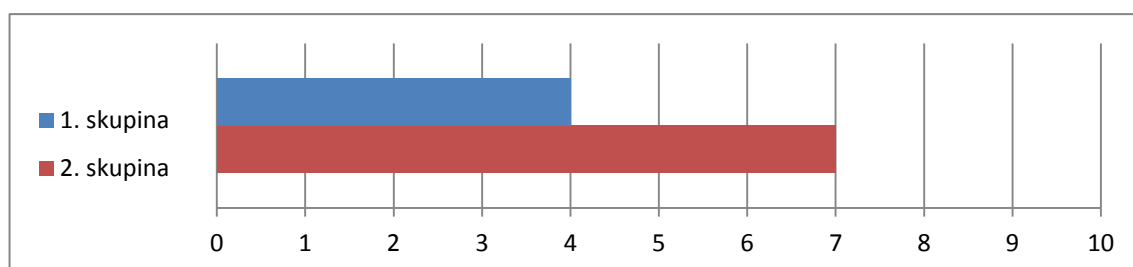
Přízvuk u pojmu *Altertum* leží na první slabice. Slabika *ter* je nepřízvučná a skládá se z napjaté, neznělé okluzívy *t*, psané grafémem *t*, jejíž artikulace odpovídá českému *t*, s ohledem na rozdíl v napjatosti artikulace, a dále *ɐ*, tj. vokalizovaného *r*.

Následuje slabika *tu:m*. V této slabice se vyskytuje nenapjatá, neznělá okluzíva *t*, dále zavřená a napjatá, zadní, zaokrouhlená samohláska *u:*, která je zavřenější a napjatější než české dlouhé *u:* a nazální, velární, znělá, nenapjatá okluzíva *m*, která se v artikulaci shoduje s českým *m*.¹⁹

Předpokládané obtíže u tohoto pojmu spočívají především ve výslovnosti vokalického *r*. Pokročilejší skupina byla při jeho artikulaci z velké části úspěšná, u třech studentů se spolu s většinou mírně pokročilých objevila tendence vyslovovat plnou silou celou slabiku *ter*.

K nacvičení správné výslovnosti je třeba brát v potaz, kde se vokalické *r* vyslovuje. Jedná se o následující případy – po dlouhém vokálu v téže slabice, v sufixu *-er*, v předponách *er-*, *ver-*, *zer-* a v předponě *her-* před konsonantem. Machač (2008, s. 67) také uvádí cvičení ke všem uvedeným možnostem včetně výjimek.

Graf 1: *Das Altertum*

¹⁹ POVEJŠIL, Jaromír. *Mluvnice současné němčiny*. 3. vyd. Praha: Academia, 1994. ISBN 80-200-0076-3. s. 22.

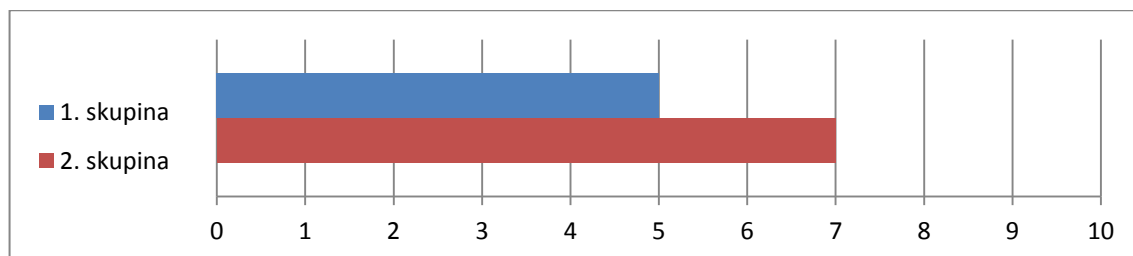
2.1.2. die Ballade [ba'la:də]

Přízvuk slova se nachází na slabice *la*. Slovo začíná nenapjatou znělou okluzívou *b* bez přídechu. Toto *b* je o něco méně znělé než v češtině. Po krátkém otevřeném *a*, tzv. *heller A-Laut*, vyslovíme přízvučnou slabiku *la*. Frikativa *l* (grafém ll) je nenapjatá a znělá, *a* dlouhé a nenapjaté tzv. *dunkler A*. Toto *a* má otevřenější výslovnost než krátké *a*. Nenapjaté a znělé *d* je vysloveno s redukovaným *e*.

U pojmu *Ballade* předpokládáme problémy s výslovností dlouhého zavřeného *a* a dále redukovaného *e*. Polovina mírně pokročilých studentů, tj. první skupina, si nebyla výslovností jista a vyslovovala chybně krátké *a*. U pokročilejších studentů ve třech případech nedošlo k redukci vokálu *e* ve finální pozici.

Při nácviu výslovnosti a-ových vokálů je nezbytné zachovávat rozdíl v kvantitě obou fonémů tak, aby nedošlo k záměně slov.²⁰ Cvičení na základě postavení vokálu *a* v sufixech, iniciální, mediální, finální pozici či slovních spojeních uvádí Machač (2008, s. 30-31) velmi přehledně.

Graf 2: Die Ballade

2.1.3. die Elegie [ele'gi:]

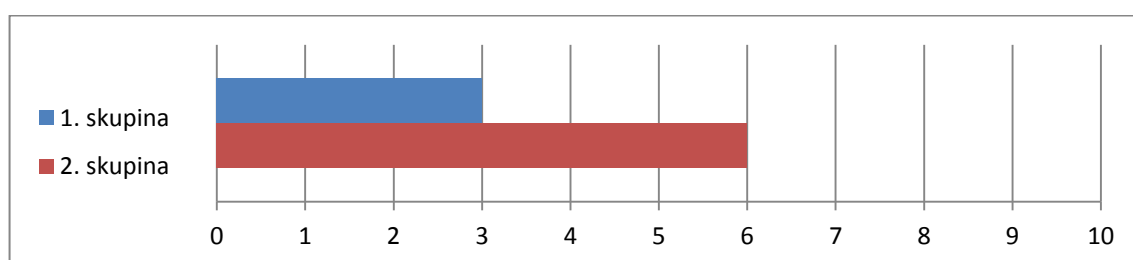
Samohláska *e* je zavřená a je následována frikativou *l*, které je třeba věnovat dostatečnou pozornost a vyslovit ji více vpředu. Po dalším zavřeném *e* artikulujeme závěrovou souhlásku - nenapjaté znělé a neaspirované *g* (bez přídechu) a dlouhé zavřené napjaté *i* (grafém ie), které je v porovnání s češtinou uzavřenější a napjaté. Tento pojem má tzv. *Endbetonung*, kdy přízvuk leží na poslední slabice.

²⁰ KOVÁŘOVÁ, Alena. *Úvod do fonetiky a fonologie němčiny*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3263-4. s. 19.

U pojmu *Elegie* jsme předpokládali obtíže při výslovnosti právě poslední slabiky. Potvrdila nám to především 1. skupina, která měla při výslovnosti této slabiky velké problémy a namísto [gi:] vyslovovala česky [gije].

Studenti by měli mít na paměti grafémy *i*, *ie*, *ieh* a *y*, které se s dlouhým zavřeným napjatým *i* pojí, a především také nutnost větší napjatosti a zavřenosti při jeho artikulaci.²¹

Graf 3: Die Elegie

2.1.4. die Figur [fi'gu:r̥]

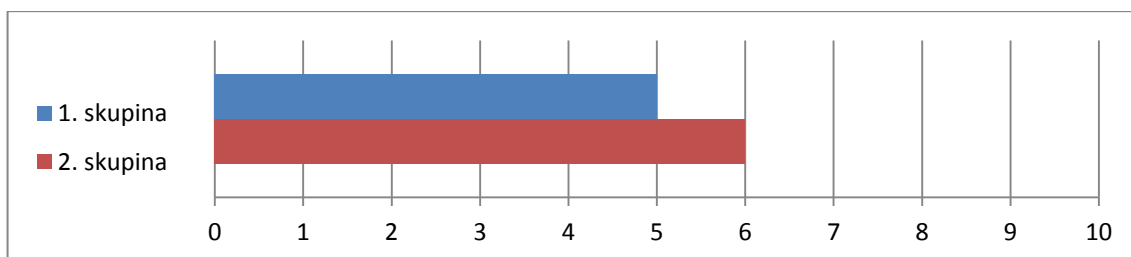
Přízvuk u pojmu Figur se nachází na druhé slabice *gu*. Slabika *fi* je nepřízvučná a skládá se z napjaté, neznělé frikativy *f*, psané grafémem *f*, jehož artikulace odpovídá českému *f*, ovšem na rozdíl od češtiny s napjatou artikulací, a dále ze zavřeného napjatého *i*. V přízvukné slabice se vyskytuje nenapjatá znělá okluziva *g* ve středové pozici a dlouhé zavřené napjaté *u*. V koncové pozici se vyskytuje vokalizované *r* v nepřízvučném postavení.

Předpokládané potíže u tohoto pojmu spočívají ve výslovnosti vokalického *r*. V tomto případě u neslabičného vokalického *r* po dlouhém vokálu. U obou skupin byla úspěšnost výslovnosti téměř poloviční, což lze považovat za velmi dobrý výsledek.

Jak již bylo uvedeno u pojmu *Altertum*, u vokalického *r* je nutné si pamatovat, kdy je vyslovováno. Jedná se o tyto případy – po dlouhém vokálu v téže slabice, v sufixu *-er*, v předponách *er-*, *ver-*, *zer-* a v předponě *her-* před konsonantem. Opět je možné použít cvičení, která uvádí Machač (2008, s. 67).

²¹ KOVÁŘOVÁ, Alena. *Úvod do fonetiky a fonologie němčiny*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3263-4. s. 16.

Graf 4: Die Figur

2.1.5. *das Gedicht* [gə'diçt]

Přízvuk slova se nalézá na slabice *dicht*. Slabika *ge* je nepřízvučná. *G* představuje nenapjatou znělou okluzivu, oproti českému jazyku s oslabenou znělostí, a je vyslovováno společně s redukovaným *e*. Za nenapjatým a znělým *d* a zavřeným *i* vyslovíme napjatou neznělou frikativu Ich-Laut. Slovo je zakončeno napjatou neznělou okluzivou *t*, která je tvořena hrotem jazyka opírající se o dásně za horními zuby, čímž dochází k třecímu šumu v hlasívkách.²²

Çt je v němčině častou kombinací konsonantů, která spočívá ve spojení palatální frikativy a prealveolární okluzivy.

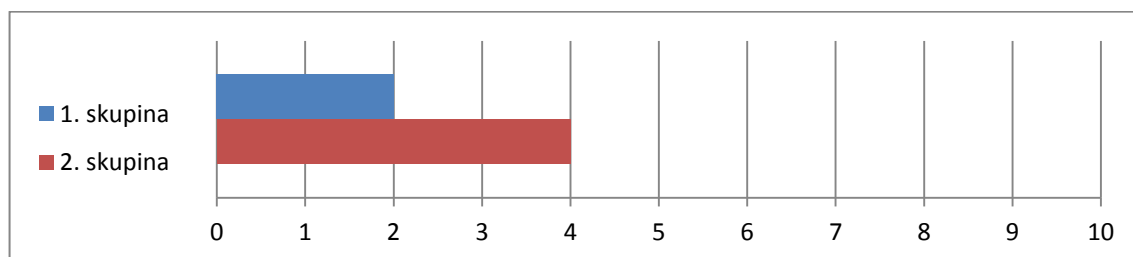
U tohoto pojmu předpokládáme chybnou výslovnost redukovaného *e*, dále také tzv. *Ich-Lautu*. Mírně pokročilá skupina studentů se v osmi případech z deseti nedokázala vyvarovat záměně redukovaného *e* za krátké otevřené *e*. U druhé skupiny jsme zaznamenali totožné obtíže, úspěšnost studentů při artikulaci byla nicméně vyšší, a to čtyři z deseti.

Chybná výslovnost redukovaného *e* bývá jedním z nejčastějších nedostatků u českých mluvčích. Bývá vyslovováno jako [ɛ] či zcela vypouštěno v pozicích, kdy je ve standardní výslovnosti nutné jej zachovat, zejména se jedná o koncové *-en* po vokálech a sonorách a sufixu *-chen*. Redukované *e* by mělo být oproti neredukovaným vokálům kratší a tišší, a jak uvádí Machač (2008, s.26), je nutné jazyk udržet ve středové poloze a rty v poloze neutrální. Náviku tohoto vokálu je nutné věnovat skutečně velkou pozornost. Cvičení, která Machač následně uvádí, se zaměřují na redukované *e* v

²² KOVÁŘOVÁ, Alena. *Úvod do fonetiky a fonologie němčiny*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3263-4. s. 31.

předponách *ge-* a *be-*, koncovkách a příponách, koncovkách préterita. Dále také na redukované *e* po frikativách, vokálech a sonorách a po explozivách.

Graf 5: *Das Gedicht*

2.1.6. *die Komödie* [ko'mø:d̥iə]

Přízvuk u tohoto pojmu je na druhé slabice *mö*. Na začátku slova se vyskytuje napjatá a znělá okluziva *k*. Jak uvádí Kovářová, má tento foném v porovnání s ostatními německými závěrovými souhláskami (*p*, *t*) velmi silný přídech.²³

Dále vyslovujeme zavřené *o*, nenapjatou znělou konsonantu *m* a dlouhé zavřené napjaté *ö* artikulované se zaokrouhlenými rty. Po nenapjatém znělém *d* přichází další samohláska, která v češtině není používána. Jedná se o redukovaný vokál – neslabičné *i*, které se často nachází právě v koncovkách. Poslední samohláskou je redukované *e* – tzv. *Murmellaut*.

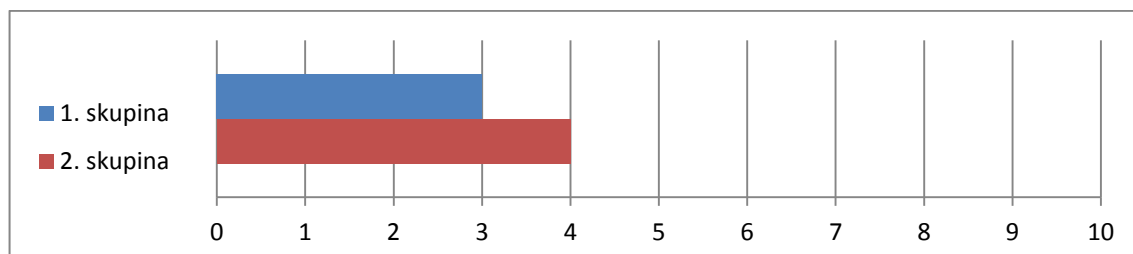
U pojmu *Komödie* očekáváme potíže při výslovnosti druhé slabiky, na které leží přízvuk, u přehlasovaného *o*. První skupina nebyla ve většině případů schopna správně vyslovit, již zmíněného *ö*, také finální část slova. Velmi často studenti tíhli k anglické verzi a namísto [d̥iə] vyslovovali pouze [di]. Pokročilejší studenti se snažili o správnou výslovnost přehlasovaného *o*, bohužel byli úspěšní pouze čtyři z deseti.

K chybné výslovnosti dlouhého zavřého napjatého *ö* dochází z důvodu nedostatečného zaokrouhlení rtů, kterému je třeba věnovat zvýšenou pozornost. Machač (2008, s. 36-38) uvádí cvičení k výslovnosti *ö* v iniciální a mediální pozici a dále ve slovních spojeních.

²³ KOVÁŘOVÁ, Alena. *Úvod do fonetiky a fonologie němčiny*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3263-4. s. 26.

Neslabičné *i* patří k redukovaným vokálům, nicméně nacvičení správné výslovnosti by nemělo být příliš složité. Artikulace se podobá českému *j*, např. v koncovkách *–ie*, *–ion* nebo *–ium*.²⁴

Graf 6: Die Komödie

2.1.7. die Legende [le'gendə]

Slovo *Legende* má přízvuk na druhé slabice *ge*. Konsonant *l* je nenapjatou znělou frikativou. Jak uvádí Kovářová, při jeho artikulaci nevzniká úžina uprostřed, ale výdechový proud obchází překážku po obou stranách jazyka. Na rozdíl od českého *l* je to německé tvořeno více vpředu, kdy je jazyk posunut blíže k předním řezákům, o něž se plošně opírá.²⁵ Následuje zavřené *e*, nenapjatá znělá okluziva *g*, krátké otevřené nenapjaté *e*, nenapjatá znělá konsonanta *n*, nenapjaté znělé *d*, které se prakticky shoduje s českým protějškem. Ve finální pozici je vyslovováno redukované *e*, tzv. *Murmellaut*.

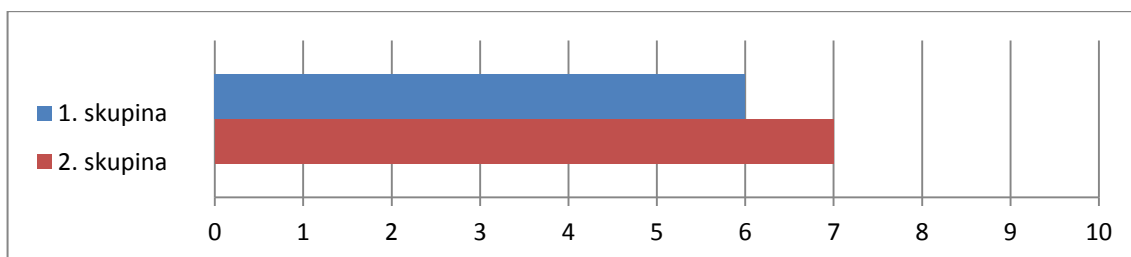
Artikulační obtíže u pojmu *Legende* tvoří především redukované *e* ve finální pozici. První i druhá skupina byla při výslovnosti ostražitá a úspěšnost výslovnosti je oproti ostatním pojům relativně vysoká, pozitivní je především výsledek první skupiny.

Dále zde aplikujeme stejná pravidla pro osvojování výslovnosti redukovaného *e* jako u předchozích pojmů *Ballade* či *Gedicht*.

²⁴ KOVÁŘOVÁ, Alena. *Úvod do fonetiky a fonologie němčiny*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3263-4. s. 16-17.

²⁵ KOVÁŘOVÁ, Alena. *Úvod do fonetiky a fonologie němčiny*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3263-4. s. 34.

Graf 7: Die Legende

2.1.8. *das Märchen* ['mɛ:vçən]

Přízvuk slova je na první slabice. *M* se artikulačně neliší od české podoby, *ä* vyslovujeme jako dlouhé nenapjaté otevřené *e*. Tato hláska se vymyká systému německých vokálů, neboť přestože se jedná o dlouhou samohlásku, je vyslovována otevřeně. Po vokálu *e* vyslovujeme vokalizované *r*. Následuje přední varianta fonému *ch* tzv. *Ich-Laut* – napjatá neznělá palatální frikativa, která se v češtině nevyskytuje, redukované *e* (*Murmellaut*) a nenapjatá znělá konsonanta *n*.

U pojmu *Märchen* očekáváme několik problematických jevů. Jedná se o artikulaci dlouhého otevřeného nenapjatého *e*, vokalizovaného *r*, dále tzv. *Ich-Lautu* a redukovaného *e*.

Dlouhé otevřené nenapjaté *e* se označuje grafémy *ä* a *äh*. Tato hláska se vymyká obvyklému pravidlu v systému německých vokálů, a ačkoliv je dlouhá, má být vyslovována otevřeně. Českým mluvčím by neměla působit potíže, nesmí být však nesprávně vyslovována zaokrouhleně jako *ö*.²⁶ Právě tento problém nastal u skupiny mírně pokročilých studentů.

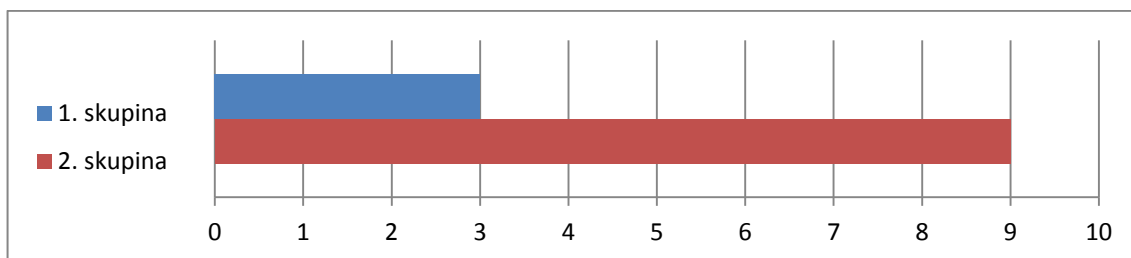
Ve druhé skupině se chybná výslovnost v podobě vokalizovaného *r* objevila u jediného studenta, který zároveň neredukoval *e* ve finální pozici slova. Všichni ostatní byli při výslovnosti tohoto pojmu úspěšní.

Stejně jako u pojmů *Altertum* a *Figur* je u tohoto pojmu nutné dávat pozor na výslovnost vokalizovaného *r*. Opět je zde možnost využít k nácviku výslovnosti cvičení, která uvádí Machač (2008, s. 67).

²⁶ KOVÁŘOVÁ, Alena. *Úvod do fonetiky a fonologie němčiny*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3263-4. s. 17.

Totožně jako u pojmů *Ballade*, *Gedicht* či *Legende* využijeme doporučení ke správné výslovnosti redukovaneho *e*. Srovnatelný zvuk lze v češtině nalézt pouze při vyjmenovávání konsonantů abecedy bez připojeného *é*, tj. [bə, tsə, də].

Graf 8: *Das Märchen*

2.1.9. *die Metapher* [me'tafɐ]

Ve slově *Metapher* nese přízvuk slabika *ta*. *T* představuje závěrovou ústní dásňovou napjatou neznělou souhlásku, která je aspirovaná, což znamená, že je vyslovena s příděchem.²⁷ Grafém *a* je vyslovován jako tzv. *heller A-Laut*, což je krátké otevřené nelabializované a nenapjaté *a*. Slabika *me* je vyslovována podobně jako v češtině. Po již zmíněné slabice *ta* následuje neznělá frikativa *f*. Pojem je zakončen vokalickým slabičným *r*.²⁸

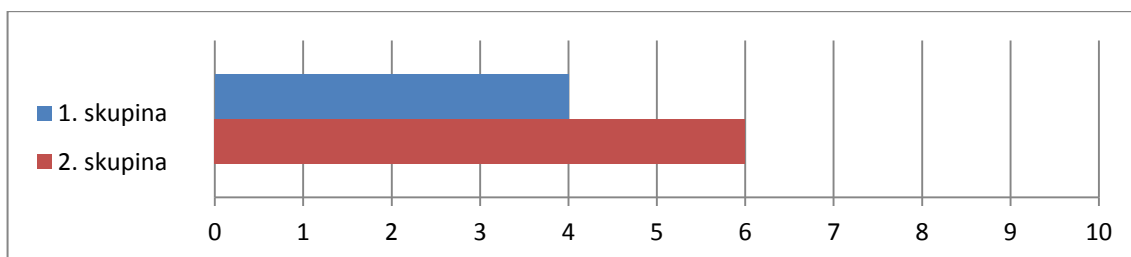
I u tohoto pojmu tvoří předpokládané obtíže artikulace vokalického *r*. Šest studentů první skupiny spolu se čtyřmi studenty druhé skupiny zaměnili vokalické *r* za plnou výslovnost celé slabiky [fer].

Doporučení správné výslovnosti spolu se cvičením je totožné s předchozím pojmem *Märchen*. V češtině se konsonant *r* vyslovuje ve všech pozicích neredukovaně, proto se studenti velmi často této chyby dopouštějí.

²⁷ MACHAČ, Pavel. *Výslovnost němčiny: poznámky z teorie a cvičení. 2.*, přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1568-4. s. 38.

²⁸ MANGOLD, Max. *Duden Aussprachewörterbuch: Wörterbuch der deutschen Standardaussprache. 6.*, überarbeitete und aktualisierte Auflage. Mannheim: Dudenverlag, 2005, ISBN 978-3-411-04066-7. s. 10.

Graf 9: Die Metapher

2.1.10. die Metonymie [metony'mi:]

Jako mnoho dalších cizích slov má toto slovo přízvuk na konci, tzv. *Endbetonung*. Stejně jako v předchozím pojmu je *t* vyslovováno s přidechem²⁹, *o* je krátké zavřené a napjaté, *n* má podobnou výslovnost jako v češtině, *y* je vysloveno se zaokrouhlenými rty, ve středové pozici se nachází nenapjatá nazální souhláska *m*. Slovo je zakončeno grafémem *ie*, který je vyslovován dlouhým zavřeným napjatým *i*, představujícím vysokou přední nelabializovanou samohlásku. Jak uvádí Kovářová, je německé *dlouhé i* v porovnání s češtinou zavřenější a napjaté.³⁰

Předpokládaným problémem u pojmu *Metonymie* byla pouze výslovnost poslední slabiky. U první skupiny se kromě dvou studentů nikdo chyby nevyvaroval a namísto výslovnosti [mi:] jsme slyšeli českou výslovnost [mije].

Druhá skupina byla naopak až na tři studenty úspěšná a artikulovala celý pojem správně.

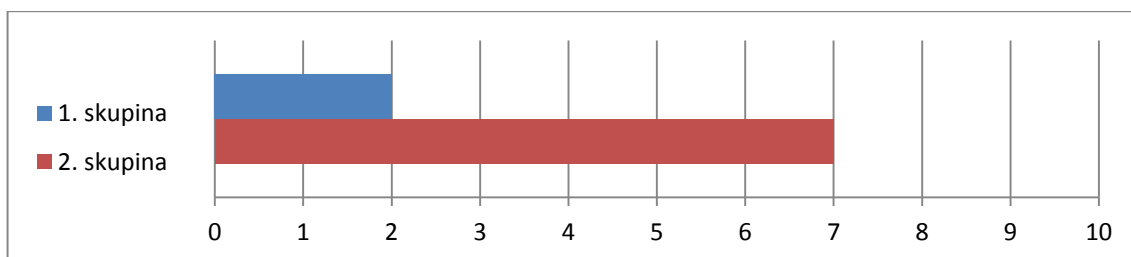
Studenti by měli mít stejně jako u pojmu *Elegie* na paměti grafémy *i*, *ie*, *ieh* a *y*, kterými se dlouhé zavřené napjaté *i* označuje, a také by si měli být vědomi větší napjatosti a zavřenosti při jeho artikulaci.³¹

²⁹ MAROUŠKOVÁ, Marie SCHMIDT, Marek. *Jak správně vyslovovat němčinu: příručka německé výslovnosti pro české učitele němčiny: studijní opora pro kombinované studium učitelství německéh jazyka*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, Pedagogická fakulta, 2005. ISBN 80-7044-671-4. s. neuv.

³⁰ KOVÁŘOVÁ, Alena. *Úvod do fonetiky a fonologie němčiny*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3263-4. s. 16.

³¹ KOVÁŘOVÁ, Alena. *Úvod do fonetiky a fonologie němčiny*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3263-4. s. 16.

Graf 10: Die Metapher

2.1.11. die Poesie [poe'zi:]

První slabika pojmu *Poesie* se skládá z *p*, což je neznělá, napjatá, velární okluzíva, jejíž artikulace je v podstatě shodná s českým *p* a z *o*, což je zavřená, napjatá samohláska. Druhá slabika je tvořena pouze grafémem *e*, což je zavřený a napjatý vokál. Na poslední slabice leží přízvuk a skládá se z grafému *s* což je konstriktiva neboli ostrá sykavka, která se od češtiny liší poměrem napjatosti a znělosti, a z *i:*, což je napjatá, zavřená, dlouhá samohláska.³²

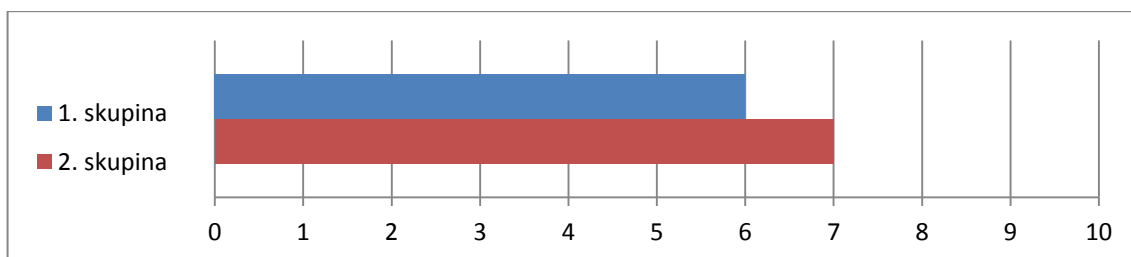
U pojmu *Poesie* jsme předpokládali opět obtíže s výslovností poslední slabiky, na které leží přízvuk. V první skupině uspělo šest a v druhé sedm z deseti studentů. U ostatních studentů bylo ve finální části slova vysloveno české [zije].

Doporučení výslovnosti je v tomto případě stejné jako u předchozích pojmů *Elegie* či *Metonymie*. Od českého krátkého vokálu *i* se tento dlouhý, vysoký, přední, nezaokrouhlený, zavřený a napjatý vokál liší prakticky pouze kvantitou a délkou.³³

³² POVEJŠIL, Jaromír. *Mluvnice současné němčiny*. 3.vyd. Praha: Academia, 1994. ISBN 80-200-0076-3. s. 24.

³³ POVEJŠIL, Jaromír. *Mluvnice současné němčiny*. 3.vyd. Praha: Academia, 1994. ISBN 80-200-0076-3. s. 13.

Graf 11: Die Poesie

2.1.12. *der Realismus* [rea'lɪsmos]

V pojmu *Realismus* je přízvuk na druhé slabice. První slabika *re* se skládá z *r*, což je znělá nenapjatá vibranta a z *e*, což je zavřená a napjatá samohláska. Následuje vokál *a*, což je krátká, otevřená nenapjatá samohláska.

Na druhé slabice *lis* leží výše zmíněný přízvuk a skládá se z *l*, což je laterální nenapjatá a znělá konstriktiva, z *i*, což je otevřená, nenapjatá krátká samohláska, která se prakticky neliší od českého krátkého *i*, a *s*, což je ostrá sykavka, jejíž artikulace je vcelku shodná s českým *s*. Následuje poslední slabika *mos* a skládá se z *m*, což je nazální, velární, znělá, nenapjatá okluzíva, která se v artikulaci shoduje s českým *m*.³⁴ Dále krátkého otevřeného nenapjatého vokálu *u* a napjatého neznělého úžinového konsonantu *s*.

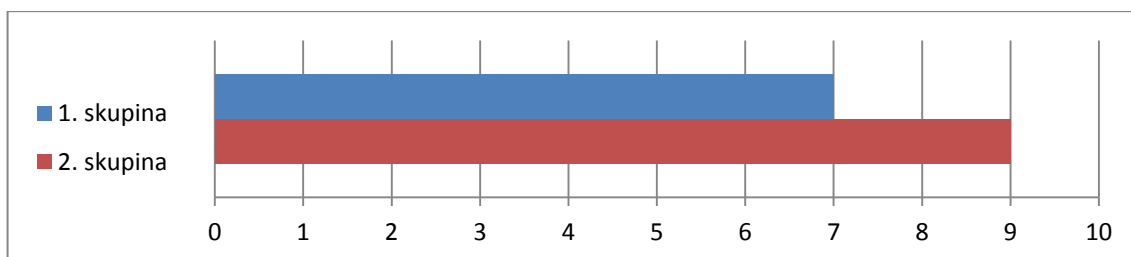
Předpokládané obtíže u tohoto pojmu spočívají ve výslovnosti krátkého otevřeného a nenapjatého *i*, konsonantu *s* a krátkého otevřeného nenapjatého *u*.

Skupina mírně pokročilých studentů ve třech případech zaměnila výslovnost konsonantu *s* za *z* a dále chybně artikulovala krátké *u*, označované grafémy *u*, *uh* a *ou* ve slovech francouzského původu, při jehož výslovnosti je nutné, abychom měli na paměti dodržování rozdílu v kvantitě. Pokročilejší studenti se až na jednoho těchto chyb vyvarovali a pojem vyslovili zcela správně.

Machač (2008, s. 33-34) uvádí několik cvičení, ve kterých klade důraz na správnou výslovnost [ɔ] a [u:] v iniciální, mediální a finální pozici a také ve slovních spojeních.

³⁴ POVEJŠIL, Jaromír. *Mluvnice současné němčiny*. 3.vyd. Praha: Academia, 1994. ISBN 80-200-0076-3. s. 22.

Graf 12: Der Realismus

2.1.13. der Symbolismus [zɪmboˈlɪsmʊs]

Přízvuk v pojmu Symbolismus leží na druhé slabice *bo*. První slabika *zym* se skládá z grafému *s*, což je konstriktiva neboli ostrá sykavka, dále z *ɪ*, což je otevřený, nenapjatý, krátký vokál, který je labializovaný a v češtině se nevyskytuje, a z *m*, což je nenapjatá, znělá, nazální okluzíva a shoduje se s českým *m*. Na druhé slabice je, jak již bylo zmíněno přízvuk, a skládá se z *b*, což je znělá, nenapjatá okluzíva prakticky artikulací shodná s českým *b*, a z *o*, což je zavřená, napjatá samohláska.

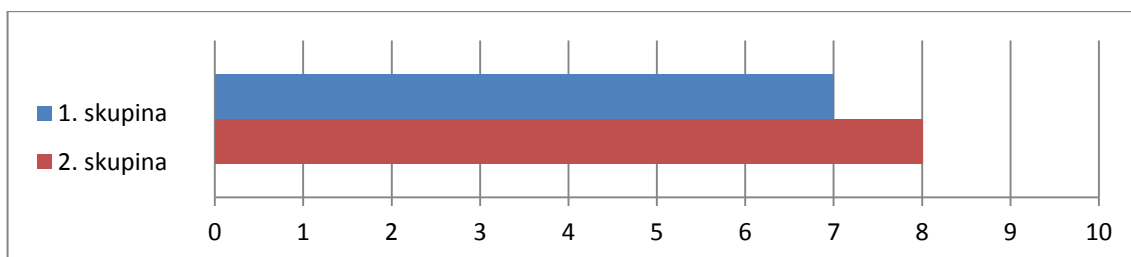
Třetí slabikou je *lis* a skládá se z *l*, což je laterální, nenapjatá a znělá konstriktiva, artikulací zhruba stejná jako v češtině, z *i*, což je otevřená, nenapjatá krátká samohláska, která se prakticky neliší od českého krátkého *i*, a *s*, což je ostrá sykavka, jejíž artikulace je vcelku shodná s českým *s*. Čtvrtou a poslední slabikou je *mos* a skládá se z *m*, což je nazální, znělá, nenapjatá okluzíva, která se v artikulaci shoduje s českým *m*.³⁵ Totožně s předchozím pojmem *Realismus* tvoří konec slabiky krátký otevřený nenapjatý vokál *u* a napjatý neznělý úžinový konsonant *s*.

U pojmu *Symbolismus* očekáváme totožné obtíže jako u předchozího pojmu *Realismus*. Dále také při výslovnosti první slabiky možnost záměny konsonantu *z* za *s*.

Této chyby se nevyvarovali tři studenti první a dva studenti druhé skupiny. Konsonant je značen grafémem *s*, v přejetých slovech také *z*.

³⁵ POVEJŠIL, Jaromír. *Mluvnice současné němčiny*. 3.vyd. Praha: Academia, 1994. ISBN 80-200-0076-3. s. 23.

Graf 13: Der Symbolismus

2.1.14. die Synekdoche [zy'nekdoxe]

Grafém *s* na počátku slova znázorňuje nenapjatou znělou prealveolární frikativu z^{36} , *y* má podobu krátkého otevřeného nenapjatého *ü*, jež je labializované. Po *zy* vyslovujeme nenapjatou znělou nazální souhlásku *n*, která se neliší od české výslovnosti a krátké otevřené nenapjaté *e*, psané grafémem *e*. Neznělá exploziva *k* je oproti češtině vyslovováno napjatě a aspirovaně, *d* je nenapjaté a znělé. Následuje krátké otevřené *o*, jehož výslovnost se podobá českému *o*. Tato hláska je otevřená a nenapjatá. Slovo je zakončeno slabikou *che*, která se skládá ze zadní varianty fonému *ch* tzv. *Ach-Laut*, a zavřeného konsonantu *e*.

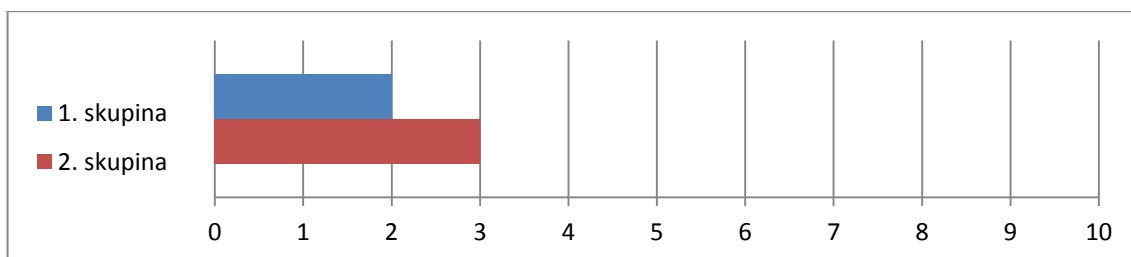
U tohoto pojmu lze opět očekávat záměnu konsonantů v iniciální pozici. Zároveň lze také očekávat úplné vypuštění koncového vokálu *e*.

Mírně pokročilí studenti se skutečně mýlili ve výslovnosti poslední slabiky. Druhé skupině činilo naopak problémy vyslovení [*z*] na počátku slova.

Doporučení pro správnou výslovnost spolu se cvičeními k vokálu *e* uvádí Machač (2008, s. 26-30) velmi dobře, včetně výjimek, ve kterých vokál *e* skutečně zachováváme, či vypouštíme.

³⁶ KOVÁŘOVÁ, Alena. *Úvod do fonetiky a fonologie němčiny*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3263-4. s. 31.

Graf 14: Die Synekdoche

2.1.15. die Tragödie [tra'gø:d̩ə]

V náslovné pozici pojmu Tragödie se nachází závěrová okluziva *t*, jež je napjatá a neznělá. Následuje nenapjatá a znělá vibranta, tzv. *Zungenspitzen R*. Krátké otevřené a nenapjaté *a* artikulujeme podobně jako v češtině. Přízvuk slova je na slabice *gö*, skládající se ze znělého nenapjatého naeaspirovaného *g* a dlouhého zavřeného labializovaného napjatého *ö*. Tento vokál je třeba vyslovovit s maximální pozorností, neboť ho z češtiny neznáme. Je třeba dostatečně zaokrouhlit rty, jinak dochází k chybné artikulaci.

Výslovnost hlásek ve finální pozici je stejná jako u pojmu *Komödie* –artikulujeme nenapjaté znělé *d*, neslabičné *i* a redukované *e*.

V pojmu *Tragödie* očekáváme stejné obtíže jako u výslovnosti pojmu *Komödie*, tedy potíže při výslovnosti druhé slabiky - u přehlasovaného *o* – a poslední slabiky.³⁷

První skupina opět nebyla ve většině případů schopna správně vyslovit předhlasované *o* a právě finální část slova. Studenti i zde tíhli k anglické verzi a namísto [d̩ə] vyslovovali pouze [di]. Pokročilejší studenti se snažili o správnou výslovnost přehlasovaného *o*, bohužel úspěšná byla pouze polovina.

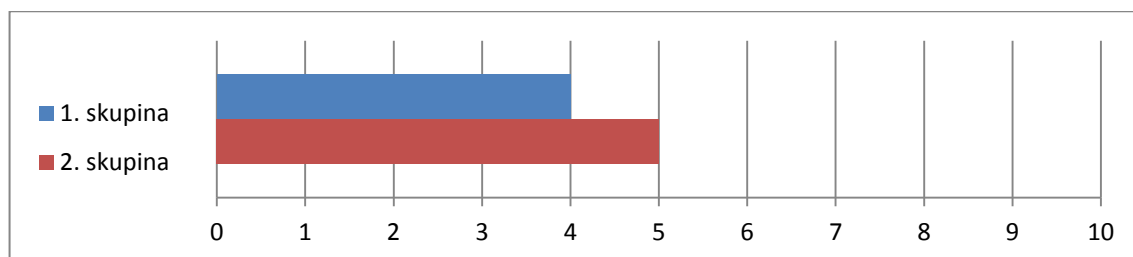
Jak již bylo uvedeno, k chybné výslovnosti dlouhého zavřeného napjatého *ö* dochází z důvodu nedostatečného zaokrouhlení rtů, kterému je třeba věnovat zvýšenou

³⁷ KOVÁŘOVÁ, Alena. *Úvod do fonetiky a fonologie němčiny*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3263-4. s. 16.

pozornost. Machač (2008, s. 36-38) uvádí cvičení k výslovnosti *ö* v iniciální a mediální pozici a dále ve slovních spojeních.

Neslabičné *i* patří k redukovaným vokálům, nicméně nacvičení správné výslovnosti by nemělo být příliš obtížné, jelikož artikulace se podobá českému *j*, např. v koncovkách *–ie*, *–ion* nebo *–ium*.³⁸

Graf 15: Die Tragödie

2.1.16. Slovní přízvuk

Na rozdíl od českého jazyka nenese v němčině přízvuk vždy první slabika. Studenti skutečně dávali ve většině případů přízvuk na první slabiku, nicméně několik pokročilejších studentů již bylo schopno rozlišit, kam by měl přízvuk patřit. V tomto případě můžeme vidět přímou souvislost s tím, že čím déle se studenti německým jazykem zabývají, tím více si svou výslovnost uvědomují a snaží se ji korigovat.

Machač (2008, s. 87) uvádí několik základních variant slovního přízvuku:

- a) slova jednoduchá s přízvukem na první slabice
- b) slova s neodlučitelnými předponami – přízvuk leží na druhé slabice
- c) slova s odlučitelnými předponami – přízvuk leží na předponě
- d) slova s předponami odlučitelnými i neodlučitelnými – umístění přízvuku dle požadovaného významu slova
- e) slova složená – přízvuk obvykle nese první (určující) část slova

³⁸ KOVÁŘOVÁ, Alena. *Úvod do fonetiky a fonologie němčiny*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3263-4. s. 17.t2

2.2 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Při akustické analýze literárních pojmů byl studentům předložen krátký dotazník, ve kterém měli možnost posoudit, jaký pojem lze považovat za nejhůře a poté také nejsnáze vyslovitelný. Zároveň mohli uvést, zda skutečně znali všechny literární pojmy. Doplnkovým údajem, který nemá žádný vliv na výsledek šetření a je tak údajem čistě orientačním, je pohlaví studentů.

Níže uvedená tabulka ukazuje, že většina mírně pokročilých studentů, tj. skupina číslo 1, považuje za nejobtížněji vyslovitelné především pojmy *Altertum* a *Synekdoche*. Pojem *Altertum* takto označilo 40% studentů, pojem *Synekdoche* 50% z první skupiny. Ve skupině středně pokročilých studentů, tj. skupiny číslo 2, zvolili studenti totožné pojmy jako skupina první, a to pojem *Altertum* 30% a pojem *Synekdoche* 40% studentů. Jeden z deseti studentů z obou skupin označil za nejobtížněji vyslovitelný pojem *Märchen*. Dále se u středně pokročilých studentů v ojedinělých případech vyskytla slova *Symbolismus* a *Tragödie*.

Naopak v případě nejsnáze vyslovitelných pojmů jsou nejčastěji uváděny pojmy *Ballade* a *Legende*. V rámci skupiny číslo 1 se u pojmu *Ballade* jednalo o 40% studentů, u pojmu *Legende* rovněž. V 10% se vyskytuje pojem *Realismus* a rovněž v 10% pojem *Metonymie*. Středně pokročilá skupina uvedla v 50% pojem *Ballade*, ve 30% pojem *Legende*, v dalších 20% poté pojem *Realismus* a v 10% pojem *Poesie*.

U znalosti daných pojmů jsou výsledky zajímavé z pohledu skupin pokročilosti, která souvisí se slovní zásobou studentů. Ze skupiny číslo 1 znalo veškeré literární pojmy 40% studentů, ve druhé skupině se jednalo o 60% respondentů.

Pokud se zaměříme na počet uvedených let, během kterých se studenti německým jazykem zabývají, jedná se v případě první skupiny o průměr 2,9 roku a u skupiny druhé o 6,2 roku.

Ve většině případů se také potvrzuje, že pokud se studenti s pojmem již dříve setkali, jsou schopni jej vyslovit lépe, než pokud jej mají artikulovat pouze na základě znalosti výslovnostních pravidel.

V následující tabulce jsou zaznamenány všechny získané údaje:

Tabulka 8: Přehled odpovědí studentů

Student	Skupina	Pohlaví	Počet let výuky NJ	Znal/a jsi všechny literární pojmy?	U kterého pojmu byla výslovnost nejobtížnější?	U kterého pojmu byla výslovnost nejsnazší?
01	1	Ž	4	N	Synekdoche	Ballade
02	1	Ž	3	N	Altertum	Legende
03	1	Ž	2	A	Synekdoche	Legende
04	1	Ž	2	N	Synekdoche	Realismus
05	1	Ž	2	N	Märchen	Ballade
06	1	Ž	4	A	Synekdoche	Ballade
07	1	Ž	2	A	Altertum	Legende
08	1	Ž	2	N	Altertum	Ballade
09	1	Ž	4	A	Synekdoche	Metonymie
10	1	Ž	4	N	Altertum	Legende
11	2	Ž	8	A	Synekdoche	Ballade
12	2	Ž	6	A	Synekdoche	Legende
13	2	M	6	A	Märchen	Realismus
14	2	Ž	4	N	Symbolismus	Ballade
15	2	Ž	8	N	Altertum	Ballade
16	2	Ž	8	A	Tragödie	Realismus
17	2	Ž	4	N	Altertum	Ballade
18	2	M	8	A	Synekdoche	Legende
19	2	Ž	6	A	Synekdoche	Poesie
20	2	Ž	4	N	Altertum	Ballade

2.3 ZÁVĚR

Díky této práci jsem měla možnost hlouběji nahlédnout do problematiky výslovnosti německého jazyka a podrobněji se seznámit s odbornou literaturou zabývající se tímto tématem. Teoretická část bakalářské práce byla zaměřena na popis hláskových systémů českého a německého jazyka a jejich porovnání. V rámci této komparace byly patrné odlišnosti obou systémů a také zde byly popsány problematické jevy, které se mohou u českých rodilých mluvčích vyskytnout. Nejčastěji se jednalo o rozdíly ve vokalickém systému němčiny, který je mnohem rozvětvenější než český.

V praktické části jsme nejprve zkoumali vybrané literární pojmy a snažili se zmapovat, jak úspěšní jsou studenti v jejich artikulaci. Pro tuto potřebu byli rozděleni do dvou skupin, mírně a středně pokročilých studentů. Základní metodou pro toto výzkumné šetření byla akustická analýza nahrávek. Jako doplňková metoda byl zvolen dotazník, který zjišťoval dobu, kterou se studenti německým jazykem zabývají, a umožnil jim také subjektivně zhodnotit, jaký literární pojem byl pro ně nejobtížnější a nejsnáze vyslovitelný.

Jednotlivá úspěšnost výslovnosti uvedena v pruhových grafech ukazuje, že se studenti ve výslovnosti zlepšují přímo úměrně s délkou doby, po kterou německý jazyk studují, avšak neznamená to, že se pokročilejší studenti nevyvarují mnohdy i triviálních chyb. Z tohoto pohledu byly některé výsledky překvapivé. Nicméně by v tomto případě měla být také zohledněna počáteční nervozita některých studentů během nahrávání na diktafon.

Téma bakalářské práce by bylo nepochybně přínosné zpracovat i z pohledu práce vyučujících a poté analyzovat, jak dalece se problematikou výslovnosti v hodinách německého jazyka zabývají. Součástí by také mohlo být doporučení, jak by bylo možné se studenty pracovat na zlepšení jejich výslovnostních dovedností.

3 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

BENEŠ, Eduard. *Praktická mluvnice němčiny: přepracované a aktualizované vydání oblíbené mluvnice: nový německý pravopis*. Plzeň: Fraus, 2005. ISBN 80-7238-392-2.

BOŘEK-DOHALSKÁ, Marie et. al. *Fonetika a fonologie v přípravném vzdělávání učitelů*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3554-5.

KAVKA, Stanislav J. *Fonetika a fonologie*. 2. přeprac. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 1994. Učební texty filozofické fakulty Ostravské univerzity. ISBN 80-7042-403-6.

KLIMEŠ, Lumír. *Česká fonetika: Určeno pro posl. 1. roč. učitelství VVP (všeobec. vzdělávacích předmětů)*. 3. přepracované vydání. Plzeň: Pedagogická fakulta, 1983.

KOVÁŘOVÁ, Alena. *Úvod do fonetiky a fonologie němčiny*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3263-4.

KOVÁŘOVÁ, Alena. *Výuka a nácvik výslovnosti jako součást předmětu německý jazyk* [online]. Educoland: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity. Přístup z: <http://educoland.muni.cz/nemecky-jazyk-a-literatura/vymena-zkusenosti/vyuka-a-nacvik-vyslovnosti-jako-soucast-predmetu-nemecky-jazyk/b> [cit. 2016-03-30].

KRČMOVÁ, Marie. *Fonetika a fonologie: zvuková stavba současné češtiny*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1376-1.

MACHAČ, Pavel. *Výslovnost němčiny: poznámky z teorie a cvičení*. 2., přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1568-4.

MANGOLD, Max. *Duden Aussprachewörterbuch: Wörterbuch der deutschen Standardaussprache*. 6., überarbeitete und aktualisierte Auflage. Mannheim: Dudenverlag, 2005, ISBN 978-3-411-04066-7.

MAROUŠKOVÁ, Marie a Marek SCHMIDT. *Jak správně vyslovovat němčinu: příručka německé výslovnosti pro české učitele němčiny: studijní opora pro kombinované studium učitelství německého jazyka*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, Pedagogická fakulta, 2005. ISBN 80-7044-671-4.

PALKOVÁ, Zdena. *Fonetika a fonologie češtiny s obecným úvodem do problematiky oboru*. Praha: Karolinum, 1994. ISBN 80-7066-843-1.

POVEJŠIL, Jaromír. *Mluvnice současné němčiny*. 3. vyd. Praha: Academia, 1994. ISBN 80-200-0076-3.

ROMPORTL, Milan. *Základy fonetiky*. Praha: SPN, 1973.

ŠÍŠKA, Zbyněk. *Fonetika a fonologie*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. ISBN 80-244-1044-3.

4 SEZNAM TABULEK A OBRÁZKŮ

Graf 1: Das Altertum	31
Graf 2: Die Ballade	32
Graf 3: Die Elegie	33
Graf 4: Die Figur.....	34
Graf 5: Das Gedicht	35
Graf 6: Die Komödie	36
Graf 7: Die Legende	37
Graf 8: Das Märchen.....	38
Graf 9: Die Metapher	39
Graf 10: Die Metapher	40
Graf 11: Die Poesie.....	41
Graf 12: Der Realismus	42
Graf 13: Der Symbolismus	43
Graf 14: Die Synekdoche.....	44
Graf 15: Die Tragödie.....	45
Tabulka 1: Přehled vokálů německého jazyka	12
Tabulka 2: Přehled diftongů německého jazyka.....	13
Tabulka 3: Přehled konsonantů německého jazyka	17
Tabulka 4: Přehled vokálů českého jazyka.....	19
Tabulka 5: Přehled diftongů českého jazyka	19
Tabulka 6: Přehled konsonantů českého jazyka	24
Tabulka 7: Porovnání českých a německých vokálů	28
Tabulka 8: Přehled odpovědí studentů.....	47